

KONYA'NIN BOZKIR İLÇESİNDEKİ ŞEYH MUSA ZAVİYESİ

Hamit ŞAFAKCI *

Özet

Şeyh Musa Zaviyesi, Konya'nın Bozkır ilçe merkezinde bulunmaktaydı. Ancak günümüzde zaviyeye dair bir bina mevcut değildir. 1336 tarihli vakfiye kaydı bulunan zaviye, Karamanoğulları dönemine aittir. Vakfiyenin de incelendiği çalışmada, vakıfta görev alan görevlilere ve vakfın işleyişine değinilmiştir. Başlangıcından 19. yüzyıl sonuna kadar geçen süreçte zaviyedeki atamalar takip edilmiştir. Vakıfta meydana gelen değişikliklerin ortaya çıkarılması için böyle bir yol izlenmiştir. Arşiv belgelerinin yanında zaviye ile ilgili şahısların elinde bulunan belgeler de çalışmada kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Şeyh Musa, vakfiye, Zaviye, Bozkır, Karamanoğlu İbrahim Bey

SHEIKH MUSA ZAWIYA IN KONYA BOZKIR DISTRICT

Abstract

Sheikh Musa Zawiya was in the centre of Bozkır district, Konya. However, there isn't any building belonging to the zawiya today. The zawiya with 1336 waqfiye registration belongs to the period of Karamanids. In the study, on which the waqfiye is also examined, the process and attendants are clarified. The assignments in the zawiye from its foundation to the end of 19th century are studied. This kind of process is implemented in order to reveal changes in the zawiya. In addition to archive sources, personal documents on zawiye are also used for this study.

Key Words

Sheikh Musa, Waqfiye, Zawiya, Bozkır, Karamanid İbrahim Bey

* Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Artvin/Türkiye.
hamitsafakci@artvin.edu.tr

1. ŞEYH MUSA ZAVİYESİ'NE DAİR BİLGİLER

Kelime anlamı hücre, küçük oda olan zaviye, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara karşılıksız yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşim merkezlerindeki veya yol üzerindeki bina ya da binalar topluluğunu ifade etmektedir¹.

Karamanoğulları döneminde yapılan ve Osmanlılar döneminde de faaliyetlerini sürdüren Şeyh Musa Zaviyesi'ne ait vakfiyedeki şartlar Osmanlı hükümdarları tarafından da tanınmıştır. Bu, vakıfların işleyişinde bir devamlılığın olduğunu göstermektedir. Çalışmada, Karamanoğulları dönemine ait vakfiyesinden başlamak üzere Şeyh Musa Zaviyesi'nin tarihsel süreç içerisindeki durumu irdelenmiştir.

1.1. Adı

Vakfiyesine göre Karamanoğlu İbrahim Bey, Şeyh Musa ile çocukları için inşa ettirdiği zaviyeye birçok arazi bağışlamıştı. Bu nedenle vakıf, adını zaviyenin ilk şeyhi olan Şeyh Musa'dan almıştır. Günümüzde Konya'nın Bozkır ilçesine karşılık gelen Siristat² köyünde yer alan Şeyh Musa Zaviyesi, Derviş Musa Zaviyesi³ ya da Şeyh Musa Tekkesi⁴ olarak da anılmıştır.

1.2. İnşa Tarihi

Şeyh Musa Zaviyesi'nin inşa tarihini 14. yüzyılda aramak gerekir. Zira zaviyeye ait Ağustos 1336 tarihli bir vakfiye kaydı bulunmaktadır. Vakfiyenin altındaki şahitlerden biri olan Şeyh Musa ile zaviyeye adını veren Şeyh Musa'nın aynı kişiler olma ihtimali, zaviyenin bu tarihten kısa bir süre önce kurulduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte Şeyh Musa'nın 1336'da hayatta olduğu da vakfiyeden anlaşılmaktadır.

Bozkır'ın Karacaardıç köyüne giderken yol kenarında bir mezarlık vardır. Etrafı çevrili olan mezarlıkta Şeyh Musa'nın mezarının da bulunduğu söylenmektedir. Bu yer, halk arasında "Emresinler" olarak bilinir. Ancak mezar taşlarında, herhangi bir yazı olmadığından mezarların kimlere ait olduğu belirlenememiştir.

1.3. Yeri

Bozkır'da bulunan Şeyh Musa Zaviyesi, "Bozkır ilçe merkezindeki Orta Cami'nin bulunduğu yerdedir" diyen rahmetli Ahmet Gedik'in görüşü başka kaynaklardan teyit edilemedi. Zaviyeye ait yapının da günümüze

¹ Pakalın, 1993: 648; Ocak-Farûkî, 1997: 468.

² Siristat ismi ile ilgili bilgi için bkz. Hamit Şafakçı, Tarihi Süreçte Bir Yerleşim Yerinin İsimleri: Konya-Bozkır Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 28, 2013, s. 340-347.

³ VGMA, HD 1133: 97b. Yapı bazen tekke olarak da yazılmıştır (BOA, EV.d 15622: 106).

⁴ AGA, 10 Şubat 1784 tarihli mürasele kaydı. Ahmet Gedik adlı kişiden örneğini aldığımız belgeler, AGA şeklinde kısaltılarak ve belgenin miladi tarihi verilerek metin içerisinde kullanılmıştır. Belgelerin bugünlere ulaşmasına vesile olan rahmetli Ahmet Gedik'i hayırla anarken, bu belgelerden haberdar olmama sağlayan kıymetli arkadaşım Harun Şeker'e de teşekkür ederim.

ulaşamadığı düşünüldüğünde zaviyenin bahsedilen yerde olduğu kabul edilebilir.

1.4. Bânisi

Bozkır'daki Şeyh Musa Zaviyesi'nin Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından yaptırıldığı⁵ vakfiyesinde kayıtlıdır. 10-19 Ağustos 1336 tarihli vakfiye, Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından Şeyh Musa ile çocuklarına vakfedilen arazileri göstermektedir.

1.5. Yapı Özelliği

Şeyh Musa Zaviyesi'nin yapısı ile ilgili bir bilgi elde edilemedi. Ancak Mart 1858 tarihinde 262 kuruş harcanarak zaviye tamir ettirilmişti⁶. Buna göre, hizmete devam ettiği anlaşılan zaviyenin binası da bu tarihte ayakta-
dır.

2. Zaviyedeki Görevliler

1476 yılında, *Akkilise köyünde tabi Bozkır Seyyid Harun Zaviyesi Derviş Musa yetimleri tasarrufunda padişahın hükmüyle mukarrer*⁷ kaydı, zaviyenin kuruluşunu daha eskilere götürmektedir. Seyyid Harun Veli zaviyelerinden biri olduğu şeklinde anlaşılabilecek bu bilgi, başka belgelerle teyit edilememiştir⁸. Ancak Derviş Musa yetimlerinin Akkilise⁹ köyünde vakıfları olduğu anlaşılmaktadır.

1501 yılına ait *zaviye-i Derviş Mustafa bir öküzlük yer vakfıdır be-mektub-ı İbrahim Bey ve mukarrername-i padişah-ı alem-penah birkaç muafiyet-i adad ve kendü mülk değirmenler zaviyesine vakf itmiş vakfiye-i şeriiyyesi var* şeklindeki bilgide¹⁰ bulunan isim sehven yazılmış olmalıdır. Zira bu adla Bozkır'da bir zaviye yoktur. O halde bu, Derviş Musa Zaviyesi olmalıdır. Elagöz'ün zaviye hizmetkârı olduğu tarihte zaviyenin galle, resm-i çift, ağnam ve gayriden 100 akçe geliri vardı¹¹. 1522 tahririnde Ali veled-i Mustafa adlı kişinin derviş olarak yazıldığı zaviye için "... ber müceb-i defter-i Murâd Çelebi ve mukarrernâme-i Sultân Bâyezid ve pâdişâh-ı 'âlem-penâh 'öşr ve resm virmez-

⁵ Ekim 1783 tarihli bir belgede ise "...ashab-ı hayratdan Şeyh Musa nam sahibü'l hayrın Bozkır kazasına tabi Siristat nam karyede bina eylediği zaviyesi..." (BOA, AHK.KR.d 18: 30-3) şeklinde geçmiştir.

⁶ BOA, EV.d 15622: 106..

⁷ Uzluç, 1958: 34. Aralık 1747 tarihli hükümde, Bozkır kazası Akkilise köyünden Süleyman, Akkilise köyünün altındaki bir çiftliğin tasarrufunun Seyyid Harun, Şeyh Salih ve Şeyh Musa Zaviyesi'ne hizmet eden yetimlere ait olduğu defterde kayıtlı olmasına rağmen Seyyid Harun Veli Caminin mütevellisi olan Hacı'nın karıştığını ifade edince, camiye Karahüyük mezarısı geliri yazıldığından bu üç vakfın 1.200 akçe geliri olan çiftliği ortaklaşa kullanması kararı ile anlaşmazlığın çözüme kavuşturulması anlatılmıştır (BOA, AHK.KR.d 3: 183-2).

⁸ M. Akif Erdoğan, Seydişehir'de bulunan Seydi Harun Zaviyesinin merkezi bir zaviye olduğunu Seydişehir ve Bozkır'daki zaviyelerin de ona bağlı olduğunu ifade etmiştir. Akkilise köyündeki Derviş Musa Zaviyesi, Seyyid Harun Zaviyesine bağlı tekkenişin zaviyeler olarak belgelerde geçmektedir, demiştir (Erdoğan, 1992: 93). Ancak Şeyh Musa Zaviyesi, Siristat köyündedir ve bu köydeki zaviyenin başka bir zaviyeye bağlılığına dair Akkilise örneği dışında bir kayıt tespit edilememiştir. Nedeni zaviyenin Akkilise köyünde vakıf yerleri olmasıdır. Ancak Akkilise köyünde bulunan Şeyh Salih Zaviyesi ise Seydi Harun Zaviyesine bağlıdır (BOA, TT.d 40: 416).

⁹ Günümüzde Akkise olarak bilinmektedir.

¹⁰ BOA, TT.d 40: 398; Aköz, 2007: 80.

¹¹ BOA, TT.d 40: 398.

ler” kaydı ile galleden 50 akçe ve nısf asiyab gelirleri arasında yazılmıştır¹². 1524 tahririnde ise zaviyenin geliri, Siristat köyünde “zemin der tasarruf-ı hademe-i zaviye-i Derviş Musa der karye-i mezbure nim el-galle 10 keylçe 50”¹³ akçe yazılmıştı.

1584 yılında, Abdülcemil veled-i Ali ile Hüsam veled-i Ali beratla zaviyedar yazılırken “zemin der tasarruf-ı hademe-i zaviye-i Derviş Musa der karye-i Siristat hasıl anı'l-galle 91” kaydı vardı¹⁴. 1641-1642’de Bozkır kazasında yapılan tahrirde Siristat köyünde Abdülbaki bin Musa ile Ali bin Ahmet adlı kişiler tekkenişin idi¹⁵. Bu görevlilerden birinin Şeyh Musa Zaviyesi’nde görevli olduğu düşünülebilirse de ikisinin de bu zaviyede görevli olduğuna kuşkuyla yaklaşmak gerekir. Zira Siristat köyünde Halil Bey Zaviyesi diye bilinen bir zaviye daha vardı.

Zaviye, hurufat defterlerinde ilk olarak Mart 1702 tarihinde geçmektedir. Bu tarihten önce zaviyeyi tasarruf eden Abdülbaki¹⁶ ölünce yerine oğulları Abdülcemil, Abdünnasır, Abdülahad, Musa, Mehmet ve Ahmet görevi müstareken yürütmeye başladı¹⁷. Mayıs 1764’te ise zaviyedar olan Şeyh Mehmet kendi isteğiyle görevdeki hakkının yarısını Abdünnasır’a verdi¹⁸. Şeyh Mehmet aynı zamanda vakfın mütevellisiydi¹⁹.

Temmuz 1779’da Şeyh Mehmet’in ölümü üzerine ikinci nesilden olan Şeyh Ali’ye zaviyedarlığın yarım hissesi verilmişken²⁰ Temmuz 1807 tarihinde Şeyh Ali’nin görevi bırakmasıyla kardeşinin oğulları Mehmet ve Abdurrahman’a ortak olarak zaviyedarlık verilmişti²¹. Fakat 1808’de, Şeyh Ali’nin beratını yenilemek için İstanbul’a gitmesi nedeniyle ikinci ve üçün-

¹² BOA, TT.d 455: 960.

¹³ BOA, TT.d 399: 299.

¹⁴ TKGMA 137: 181b; Erdoğan, 2004: 393. Aynı zamanda bu iki kardeş günlük bir akçe ile zaviyenin şeyhleriydi (AGA, 6 Mayıs 1575 tarihli berat kaydı; Belge 2).

¹⁵ BOA, KK.d 2592: 40a.

¹⁶ Şeyh Musa Zaviyesi’nin beratla zaviyedarı olan Şeyh Abdülbaki arzuhalinde; vergi vermesini gerektiren emlak ve arazisi yokken köy halkı bizimle avarız ve sair vergiyi ver diye karışınca duruşma yapılmış ve sonunda kendisine hüccet-i şeriye verilmişken bunlar hüccete aykırı hareketler yapmaya devam edince hüccet gereği emir verilmesini istemişti. Bu istek üzerine verilen kararda tekalif için emlak ve arazisi yoksa ahaliye rencide ettirilmemesi emredildi (AGA, 22 Nisan-1 Mayıs 1679 tarihli ferman).

¹⁷ VGMA, HD 1141: 76b; VGMA, HD 1133: 97a. Bu kardeşlerden Abdülcemil ölünce onun hakkı oğulları Mustafa ve Abdülbaki’ye geçti (VGMA, HD 1133: 97b). Haziran 1758’de zaviyedar Abdünnasır ve Abdülbaki’ye yeniden berat verildi (VGMA, HD 1097: 116a); Abdünnasır ve Abdülbaki’nin ölümü üzerine ise Abdünnasır’ın oğlu Şeyh Mehmet zaviyedar oldu (VGMA, HD 1075: 27b). Vakfın zaviyedarı ve mütevellisi Abdünnasır oğlu Mehmet’i yerine vekil tayin ederek İstanbul’a göndermiş, Bozkır kazasına tabi Göynük köyünün hududu belli arazisinin vakfın malı olduğunu ve timar sahiplerinin buna karıştığını dile getirilince öşür ve resmini vakfın topladığı bu arazi de timar sahipleri bu gelirleri almışsa geri verilmesi kararı verilmiştir (AGA, 3-12 Haziran 1762 tarihli ferman).

¹⁸ VGMA, HD 1075: 27b. Temmuz 1764’de Şeyh Mehmet’in beratı olmadığı için vakfiye gereği kendisine berat verildi (VGMA, HD 1075: 28a). Nisan 1774 yılında ise Şeyh Mehmet ve Abdünnasır’ın beratları yenilendi (VGMA, HD 1158: 15a).

¹⁹ BOA, AHK.KR.d 10: 42-3.

²⁰ VGMA, HD 1078: 35a. Haziran 1785’de ise zaviyedarlığın diğer yarım hissesine sahip olan Abdünnasır ölünce onun hissesi de Şeyh Ali’ye verildi (VGMA, HD 1074: 40b). Şeyh Ali’nin yarım hisse zaviyedarlık beratının yenilenmesi için bkz. (AGA, 3 Ekim 1808 tarihli berat kaydı).

²¹ VGMA, HD 539: 30a. Şeyh Ali’nin zaviyedarlıktan kendi rızasıyla kardeşinin oğulları Mehmet ve Abdurrahman adlı kişilere feragat etmesi üzerine görev bu kişilere verildi (AGA, 19 Ağustos 1807 tarihli berat kaydı).

cü nesilden olan Mehmet ve Abdurrahman bu durumdan haberdar olmadı. görevi kendi üzerlerine almıştı. Vaziyet anlaşıncı, zaviyedarlığın yarım hissesine Şeyh Ali tekrar atandı²². Hurufat defterlerinde zaviyeye yapılan atamalarla ilgili kayıtlar devam etmektedir. Bu defter serisinde zaviye ile ilgili son kayıt Eylül 1831 tarihine aittir²³. 2 Temmuz 1839'da gerçekleşen taht değişikliği nedeniyle Şeyh Musa Zaviyesi'nin zaviyedarı olan eş-Şeyh Abdurrahman Halife bin Musa'nın beratı yenilendi²⁴. Zaviyenin ve Göynük Tarlası diye bilinen bir kıta arazinin mutasarrıfı ve zaviyedarı Şeyh Abdurrahman'ın vefatı üzerine küçük oğlu Mehmet göreve geldi²⁵. 1 Ağustos 1861 tarihinde ise vakıf evladından olan Şeyh Mehmet'in ölümü üzerine zaviyedarlık oğulları Ahmet, Musa, Abdünnasır, Ali ve Mehmet'e verildi²⁶.

Zaviye, Şeyh Musa'nın belirttiği üzere Şeyh Musa'nın soyundan gelenlere verilmiş ve bunun dışında bir atama olmamıştır. Bu vakıfta görev alanlar belli şartlar karşılığında vakfa ait arazileri de tasarruf ederdi. Zaviyede gelene geçene yemek yedirmek ile görevi terk edip, tembellik etmemek şartlarıyla²⁷ Göynük Tarlası'nın kullanımı zaviyedarlara verilir²⁸. Vâkıfın kendi neslinden gelenlere vakfın idaresi ile tarlaları şart koşması, hem aile fertlerine düzenli geliri olan bir iş imkanı sağlamış hem de aile fertlerini bir arada tutmuştu. Bununla birlikte vâkıfın vakfın tasarrufunu aile fertlerine bırakması, vakıfta görev alacak kişileri de aile fertlerinin seçmesi demektir. Bu durum aile içinde tercih yapılması anlamına gelmekteydi. Onun için vâkıf, ailesinden de öncelikli olanları belirlemişti. Vakıfta görev alacak kişilerdeki özellikleri ifade eden vâkıf, aslında ailesinin nasıl olması gerektiğini de tarif ediyordu.

²² VGMA, HD 541: 25b. Şeyh Musa Zaviyesi ve Göynük Tarlası diye bilinen bir kıta araziye evladiyet ve meşrutiyet üzere nisf hisse zaviyedarlığına mutasarrıf olan Şeyh Ali'nin beratının yenilenmesinde Mehmet ile Abdurrahman'ın habersiz ve izin almadan bu zaviyedarlık görevini beratla üzerine aldıklarına değinilerek bunların uzaklaştırılması üzerine nisf hisse zaviyedarlığı Ali atandı (AGA, 3 Ekim 1808 tarihli berat kaydı). Şeyh Ali'nin ölümü üzerine ise görev, Mayıs 1815'te kendi oğlu Şeyh Dede ve kardeşinin oğlu Şeyh Mehmet'e verildi (VGMA, HD 540: 62a).

²³ Zaviyedar olan Şeyh Dede ile Şeyh Mehmet'ten, Şeyh Mehmet çocuksuz ölünce yarım hisse zaviyedarlık boş kalmış, Şeyh Dede ise kendi hissesini rızasıyla bırakınca, vakıf evladından olan ve Şeyh Dede'nin kardeşi Musa'nın oğlu Şeyh Abdurrahman zaviyedarlığı atanmıştır (VGMA, HD 543: 34b). Şeyh Musa Zaviyesi ve Göynük Tarlası denilen bir kıta arazinin evladiyet ve meşrutiyet üzere zaviyedarlığı es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed bin Mehmed ve Şeyh Dede bin Şeyh Ali üzerinde iken Mehmet çocuksuz ölünce nisf hisse boş olduğundan, Şeyh Dede de öbür sahibi olduğundan mutasarrıf olduğu nisf hissesini kendi rızasıyla vakıf evladından kardeşinin oğlu eş-Şeyh Abdurrahman bin Musa'ya feragat edip elindeki atık beratını teslim etmekle zaviyedarlığın yarısı mahlulden ve diğer yarısı ferağdan verilen arz üzerine beratla Abdurrahman'a geçerken "...ber mucceb-i şart-ı vakıf mutasarrıf olub..." ifadesi kullanılmıştır (AGA, 12 Aralık 1831 tarihli berat kaydı). 1831 yılında 22 yaşındaki tekkenişin Memiş veled-i tekkenişin oğlu Ali ve 12 yaşındaki sağır Şeyh Ali veled-i tekkenişin oğlu Mehmet kayıtları bu tarihte zaviyede görev alanları işaret etmektedir (BOA, NFS.d 3310: 171, BOA, NFS.d 3310: 173).

²⁴ AGA, 23 Haziran 1841 tarihli berat kaydı.

²⁵ AGA, 12 Mart 1846 tarihli berat kaydı.

²⁶ VGMA.d 2179: sıra 105.

²⁷ VGMA.d 2179: sıra 105.

²⁸ VGMA, HD 541: 25b; VGMA, HD 1074: 40b; VGMA, HD 1075: 28a; VGMA.d 2179: sıra 105.

3. Vakfiyenin Değerlendirilmesi

Şeyh Musa Zaviyesi'ni, bânisi İbrahim Bey'in, Şeyh Musa ve evladı için yaptırdığı vakfiyesinde kayıtlıdır. Vakfa ait bu ve benzeri bilgileri veren 10-19 Ağustos 1336 tarihli vakfiyenin üç nüshası tespit edilmiştir. Karamanoğlu İbrahim Bey'e ait vakfiyelerin birincisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde 581/1 numaralı defterin 232. sayfasında ve 231. sırasında kayıtlıdır. İkincisi, Şeyh Musa soyundan geldiğini ifade eden rahmetli Ahmet Gedik'te bulduğumuz ceylan derisi üzerine yazılmış vakfiyedir²⁹. Üçüncüsü ise, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki 861 numaralı defterin 232. sayfasında 331 sıra numarasındadır. Vakfiyeler, Arapçadır. Konyalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki 581/1 numaralı defterdeki vakfiyeyi tıpkıbasım olarak kitabında yayınlamış, vakfiyenin H. 837 tarihli olduğunu ve kopyasının tarih yılının son rakamını yanlış yazdığını ileri sürmüştür³⁰. Bir başka araştırmada ise vakfiyenin tarihi H. 827 ve H. 837 olarak verilmiştir³¹. Ancak Konyalı'nın bahsettiği farklı numaralı olan ancak birbirinin kopyası iki vakfiye ile Bozkır'da bir suretini, Şeyh Musa soyundan geldiğini belirten Ahmet Gedik adlı kişide bulduğumuz vakfiye, H. 737 tarihli'dir. Dolayısıyla üç örnekte birden yanlış kopyalama olması mümkün değildir. Vakfiyenin tarihi konusunda bu şekilde farklı fikirlerin ortaya çıkmasının nedeni, bahsedilen iki tarihte de İbrahim Bey adlı kişilerin yönetimde olmasıdır³².

3.1. Vakfiyenin Tasdiki ve Şahitleri

Vakfiyenin başında onaylayan kadının adı bulunmaktadır. Şeyh Musa Zaviyesi vakfiyesinin aslına uygunluğunu Konstantiniyye Hakimi Seyyid Abdullah Efendi onaylamıştır. Aynı vakfiyede 8 Şubat 1846 tarihine karşılık

²⁹ Bkz. Belge 1.

³⁰ Konyalı, 1997: 66.

³¹ Çiftçioğlu, 2001: 232.

³² İlk olarak Bedreddin İbrahim Bey'in 1319'da Karaman tahtına oturduğu, 1333 yılında kendisini İbni Batuta'nın ziyaret ettiği ve aynı yıl kardeşi Halil Bey lehine emirlikten feragat ettiği görülmektedir. Halil Bey'den sonra tekerrar tahta çıkan İbrahim Bey'in ölümünden sonra oğlu Fahreddin Ahmet Bey başa geçmiştir (Tekindağ, 1997: 320-321). Eflaki, Karamanoğullarına gönderilen bir mektuba değinerek, emir Bedreddin İbrahim ismini zikretmişti (Ahmet Eflâki, 1954: 369). Ancak 1340 tarihli Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey'in halifeye sancak için müracaat ettiği ile ilgili bir kayıt da vardır (Uzunçarşılı, 1984: 322). Bu bey Bedreddin bin Karaman (Halil Edhem, 1329: 703), diğeri ise İbrahim bin Mehmed bin Alaeddin bin Karaman ya da İbrahim bin Mehmed bin Karaman'dır (Halil Edhem, 1330: 827). Vakfiyede ise İbrahim Bey ve Karamanoğlu İbrahim Bey şeklinde geçmektedir (VGMA, 581/1: 232). 1483 tarihli Karaman eyaleti vakıf tahrir defterinde, "*vakf-ı zaviye-i Afşar der karye-i Afşar el-mezbûr Dağ Belviranı vâkif Alâüddin Bey bin Karaman der tasarruf-ı evlâd-ı Musa Şeyh be-mektûb-ı İbrahim Bey ve berât-ı sultan tâbe serâhu ondukuz pâre yer imiş takriben bir çiftlik.*" (Coşkun, 1996: 71-72; Erdoğan, 2003: 115) şeklinde bir bilgi vardır. Belgede bu zaviyenin vakfı olarak bahsedilen Alâeddin Bey'in 1397 yılında öldüğü hatırlanır ve burada bahsedilen Şeyh Musa'nın Bozkır'daki zaviyenin kurucusu olduğu düşünüldüğünde vakfiyenin tarihinin doğru olduğu ortaya çıkacaktır. Bahsi geçen Şeyh Musa'dan başka aynı isimle çevrede bir vakıf tespit edilemediği gibi Bozkır ve Belviran çevresinde bazı vakıfların tasarrufunun Şeyh Musa evladına kayıtlı olduğu da görülmektedir. Bu konuda bkz. Erdoğan, 2003; Uzluk, 1958.

Karaman hükümdarı Nasirüddin Mehmed Beyin 1423 yılında ölmesi üzerine Karaman tahtına oğlu Tacüddin (Sarımüddin) İbrahim Bey geçmiş ve 1464 yılına kadar hüküm sürmüştür (Aköz, 2005: 161). Vakfiyelerde Tacüddin İbrahim bin Mehmed bin Alâüddin bin Halil bin Mahmud ibni Karaman şeklinde geçmektedir (Uzunçarşılı, 1995: 92). Bahsi geçen İbrahim Bey'in 1462 yılında öldüğü ifade edilse de (Tekindağ, 1997: 325-326) Karamanoğlu İbrahim Bey 1423-1463 yılları arasında hüküm sürdüğü de öne sürülmüştür (Uzunçarşılı, 1984: 151).

gelen ikinci bir kayıt daha vardır. Bu kayıt, vakfiyeye başvurulduğu izlenimini vermektedir.

Vakfiyenin altındaki şahitler ise *Mehmet bin Ali, Şeyh Musa, Yusuf bin Ahmet, es-Seyyid Abdülkerim Efendi ve gayruhüm mine'l-hazirîn* şeklinde yazılmıştır. Şahitler arasındaki Şeyh Musa ile bahsi geçen zaviyeye adını veren kişi aynı şahıslar olmalıdır.

3.2. Günümüz Türkçesiyle Vakfiyesi

İbrahim Bey, Bozkır kazasına bağlı Siristat sınırında bulunan 15 kıta yeri cenabı hakka yakınlaşmak, onun rızasını kazanmak ve azabından korunmak maksatlarıyla Şeyh Musa *kidduse sirruhü hazretlerinin* erkek olmak³³ şartıyla evladına ve *batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin evlad-ı evladına* vakfederek bir zaviye yaptı. Zaviyeye vakfedilen 15 kıta yer şunlardır:

- 1- Batıdan büyük nehir ve yol, güneyden Şeyh İskenderi ve Şeyh Salih yerleri ile sınırlı *Şeyh Ahmed Çukuru* adındaki yer,
- 2- Güneyden büyük nehir, batıdan yol ile sınırlı *Göynük* adındaki bir kıta yer,
- 3- Değirmen Çayı ile batıdan Hıdırbâli yeri ile sınırlı *Tarfedan* isimli mevzide bulunan bir kıta yer,
- 4- Doğudan dağ ve batıdan Vatar Çayır ile sınırlı *Büyükçayır* adındaki bir kıta yer,
- 5- Doğudan yol ve batıdan Eliyabalı adlı mevzi ile sınırlı *Kızılyer* isimli mevzide bulunan bir kıta yer,
- 6- Güneyden yol ve batıdan Şeyh Salih yeri ile sınırlı *Fakir Besleyen* isimli mevziinin doğusundaki bir kıta yer,
- 7- Batıdan Aşağı Tarla Çayı'na ve Bulayeri isimli mevziin batısındaki yola bitişik sınırlı *Karayar* adlı mevzideki bir kıta yer,
- 8- Batıdan yol ve doğudan Pınarcık adlı mevzi ile sınırlı *Kızılyer* isimli mevzide bir kıta yer,
- 9- Batıdan nehir ve doğudan Abdullah mülkü ile sınırlı *Çökelez* adındaki bir kıta yer,
- 10- Doğudan ve güneyden Şeyh mülkü ve doğudan Emrullah mülkü ile sınırlı *Karaağaç* adında bir kıta yer,
- 11- Doğudan Çokak ve güneyden dağ ile sınırlı *Dikilitaş* ile beraber *Seki* adlı mevzide bir kıta yer,
- 12- Doğudan Bükü ve büyük nehir ile sınırlı *Kızılcabüük*³⁴ isminde bir kıta yer,

³³ Zaviyedarlık görevinin erkek çocuklara şart edildiği başka belgelerde de geçer (VGMA, HD 1079/2: 132b).

³⁴ Eskiden beri köy toprağında olan Kızılcabüük adlı mahalde hududu belli yerler, Şeyh Musa'ya mülk olarak verildi. O, bu yerleri zaviyeye vakfetti. Büyükçayır adlı yerdeki ağaçları keserek tarım alanı oluşturdu (AGA, 23 Ağustos-1 Eylül 1760 tarihli ferman). Bu şekilde zaviyenin arazileri genişledi.

13- Batıdan dağ ve doğudan yola bitişik hududuyla *Düzeld* isimli mevzide bir kıta yer,

14- Batıdan tarla arkı ve doğudan Abdülkadir ile Abdullah mülkleriyle sınırlı *Depecik* adlı mevzide bir kıta yer,

15- Batıdan yol ve güneyden Kızılca adlı mevzideki bir değirmenin kapı tarafı ile sınırlı *Yestof* ile beraber *Taşlı İni* isimli mevzide bir kıta yer.

3.2.1. Vâkıfın Şartları

Karamanoğlu İbrahim Bey, 15 kıta yeri Şeyh Musa'ya vakfederek bu yerlerden elde edilen gelirin onda birinin öncelikle rakabeye³⁵, sonra müteveli ile zaviyenin hademesine ve bunlardan artanın da *ebna-i sebile* sarf olunmasını şart eyledi. Buna göre arazilerden elde edilen gelirin onda biri öncelikle asıl vakıf gelirine ilave edilmek suretiyle vakfın sermayesi arttırıldı. Elde edilen gelirin kalanı zaviyeyi yönetenler ile zaviyeye hizmet edenlere bırakıldı. Bunlar ayrıldıktan sonra kalan gelir ise yolcuların ihtiyaçları için ayrıldı. Vâkıf, vakfettiği arazilerin ilelebet satılamayacağını ve hibe edilemeyeceğini de vakfiyesinde belirtti³⁶.

Vakfiyeye göre, bu araziler Şeyh Musa ve onun evladına vakfedilmişti. Ancak bundan istifade etmede öncelik şeyhin erkek çocuklarına verildi. Şeyhin erkek evladı son bulursa kız çocuklarına, sonra *li-fukara-i müslimine 'ala nehci'l mezkur ve ala tariki'l-üslub* şart kılındı. Şeyhin neslinden gelen erkek çocukların fazla olması durumunda ise, yaşça en büyük olanı vakıftan istifade edecekti. 8-17 Ekim 1783 tarihinde, Şeyh Musa Zaviyesi vakıflarından elde edilen mahsulün belirtilen yerlere harcadıktan sonra kalanını, Şeyh Musa çocuklarının *ekber ve erşedine* şart eylediğinden, eşit derecede olan ve şartları taşıyan Abdünnasır ile Ali bin Abdurrahman, vakfiye gereği bunu talep etti. Vakıf evladından aşağı derecelerde olan Mehmet, Abdüllatif, Abdülkerim ve diğer Mehmet ile hariçten birkaç kişi de gelirden pay isteyince maden eminine davanın mahallinde görülmesi emri verilmişti³⁷. Şeyh Musa *evlad-ı evlad-ı evladından* Şeyh Ciran Ali bin Abdülahad, ceddi Şeyh Musa'nın, Siristat'ta bulunan Kızılca Değirmen ve Karacaardıç adlı mahallerdeki emlakını vakfettikten sonra gelirini kendi neslinden olup zaviyesinde şeyh olanlara vakfettiğini ifade etti. Yine *ekber ve erşed* evladın zaviyede beratla şeyh olduğunu ancak vakıf evladından olan Abdülkerim,

³⁵ Vakıf binalarının tamiri için vakıf gelirlerinin yeterli olmaması durumunda başvurulacak kadar çalışanların maaşının dahi ödenmediği *rakabe usulü* hakkında bkz. Mefail Hızlı, Osmanlı Vakıf Sisteminde "Rakabe", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6, 1994, s. 53-70. Ancak vakfiyede kullanılan rakabe, elde edilen gelirin bir bölümünün vakfın aslına ilavesini ifade etmektedir.

³⁶ Devamında ise Bakara suresinin "Vasiyeti duyduktan sonra değiştiren olursa şüphe yok ki bu işin vebali, ancak değiştirendir" mealindeki *Femen beddelehü ba'de mâsemi'ahu feinnema ismühü 'ale'l-lezine yübeddülünehu* ayeti yazılmıştır. Bu ayet, vakfın devamını sağlamak ve vakfı yapılacak taarruzlardan korumak için vakfiyede bir önlem olarak zikredilmiştir.

³⁷ BOA, AHK.KR.d 18: 30-3.

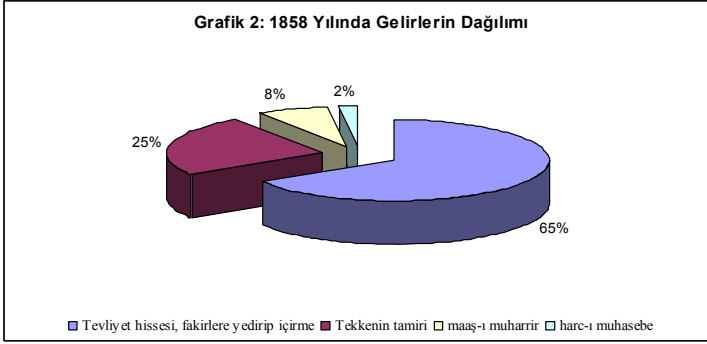
Abdülcemil, Mehmet ve Gök Abdülbaki adlı kişilerin müdahale ettiğini söyledi. Bunların men olunmaları için bir emir isteyince *ekber* ve *erşed* olana vakfedildiği³⁸ şeklinde bir emir verildi.

1336 yılında, gelirlerin sadece onda birinin rakabeye ayrıldığı belirtilmiştir. Ancak diğer gider kalemleri belirtilmekle birlikte bunların oranı verilmemiş olduğundan bunlar grafikte birlikte değerlendirilmiştir. Ancak vakfın gelirinin onda birinin sürekli vakfın sermayesine eklenmesi, vakfın devamlılığı adına önemlidir. Zira mali anlamda sıkıntılarla karşılaşıldığında buradan harcama yapılmaktaydı. Gelirin bir kısmının yolculara harcanması ise vakfın sosyal alanda yaptığı hizmeti göstermektedir.

1858 yılı verilerinde ise vakfın sermayesine herhangi bir ekleme söz konusu değildir. Ancak yaklaşık onda bir oranında yapılan kesintiler dikkati çekmektedir. 1858 yılındaki verilere göre bu, evkaf nezaretinin personeli için yapılmıştı. Ancak bu durum vakıflar için olumlu olmamıştır. Zira vakıf kurulurken böyle bir gider kalemi düşünülmediğinden, vakfın gelirleri azalmıştır. Şeyh Musa'nın rakabeye şart koştuğu miktarın 1858'de kesintilere ayrıldığı grafiklerden anlaşılmaktadır. Vakfın gelirinin % 90'ı için ise bir değişiklik olmamıştır. Zira gelirler görevlilere, fakirlere, yolculara ve vakfın tamirine harcanmıştır. Fakirlere ve yolculara yapılan harcamalar, vakfın sosyal alandaki faaliyetlerinin devam ettiğinin göstergesidir.

³⁸ AGA, 15-24 Şubat 1791 tarihli ferman. Bozkır kazası Siristat köyündeki merhum Şeyh Musa Zaviyesi ve Göynük Tarlası diye bilinen bir kıta araziye evladiyet ve meşrutiyet üzere mutasarrıf olan Şeyh Mehmet ve Abdünnasır beratla mutasarrıflar iken meydana gelen taht değişikliğinden dolayı beratları yenilenmiştir (AGA, 3 Mayıs 1774 tarihli berat).

Şeyh Musa Zaviyesi'nin 1861-1865 yıllarına ait muhasebe kaydına göre zaviyenin zaviyedarları Ali ve Mehmet adlı kişilerdi. Bahsi geçen yıllarda Siristat ile Karacaardıç köylerinden bedel-i aşar olarak tahsil edilen toplam gelir 4.706,5 kuruştı. Bu miktarın 1.176,5 kuruşu mürettebat hazinesi³⁹ iken 3.520 kuruşu ise zaviyede gelen geçene yemek yedirmek için harcanmıştı⁴⁰.

3.2.2. Zaviyenin Diğer Vakıfları

Bahsedilen yerler dışında da zaviyenin vakıf arazileri vardı. Akkilise köyünde 1534-1535 senesinden beri Seyyid Harun, Şeyh Salih ve Şeyh Musa Zaviyelerinin birlikte tasarruf ettikleri çiftlik⁴¹ buna örnek gösterilebilir. Ancak 1476 yılında da bu kayıt geçmişti⁴². O halde bu arazinin çok eskiden beri tasarruf edildiğini söylemek mümkündür.

Herhangi bir şahsın elinde olan araziye vakfa bağışlaması dışında vakfın mevcut arazilerinin genişletilmesiyle de vakfın gelirleri arttırılırdı. 22-31 Temmuz 1763'te, zaviyedar ve mütevellî olan Şeyh Mehmet arzında, "Kızıl-cabük adlı mahalde hududu belli yerler kendisine temlik ve mülkname-i hümayun verildikten sonra ceddîm Şeyh Musa o yerleri zaviyeye vakfederek tasarruf ve gallesini evladına şart eyledi. Şeyh Musa, zikrolunan yerlerin hududu olan Büyükçayır diye bilinen orman yerlerindeki ağaçları keserek burayı ziraata açtı. Bu duruma kimsenin karışmaması gerekirken köy ahali-sinden evladiyetle alakası olmayan Nakib Ahmet adlı kişi müdahale etti" deyince davanın mahallinde görülmesi emredildi⁴³. Ormanlık alanın kesilmesiyle vakıf arazisi genişletilmiş ve gelirleri arttırılmış oluyordu.

Şeyh Musa bin Şeyh Ahmet adlı mütevellinin verdiği senet kaydında; Bozkır kazasında Siristat köyünde Şeyh Musa vakfından Abdullah, Abdul-lah ve çay ile sınırlı bir dönüm ve diğer altı kıta olmak üzere 9,5 dönüm

³⁹ Burada yazılanlar maaş-ı muharrir 941 kuruş ve harc-ı muhasebe 235,5 kuruştı.

⁴⁰ VGMA.d 3146: 139.

⁴¹ BOA, AHK.KR.d 3: 183-2.

⁴² Uzluç, 1958: 34. Aralık 1747 tarihli hükümde de Akkilise köyü altında bulunan çiftliğin Seyyid Harun, Şeyh Salih ve Şeyh Musa yetimleri tarafından tasarruf edildiği ifade edilmiştir (BOA, AHK.KR.d 3: 183-2).

⁴³ BOA, AHK.KR.d 10: 42-3.

tarlaya mutasarrıf olan tekkenişin oğulları Ahmet, Musa, Abdünnasır, Mehmet ve Ali ellerinde senetleri olmadığından mütevellî tarafından senet verildi. Bu yerlerin aşarını vakfa ödeyip tasarruf ettikleri de kaydedildi⁴⁴. Vakıf mütevellisinin verdiği senet, vakıf arazilerini kullanan kişilere verilmekteydi. Yani senetsiz olarak kimse vakıf arazisini kullanamazdı. Araziyi eken kişi, zaviye hizmetlilerine harcanmak şartıyla belirlenen miktarı vakfa verirdi. Zira vakfın en önemli geliri, bu arazilerden elde edilendi⁴⁵.

Vakıflar arasındaki anlaşmazlıklar, vakfiyeye ve diğer kayıtlara bakılarak çözüldü. Şeyh Musa, Şeyh Abdünnasır, Şeyh Abdullah, Şeyh Mehmet ve Şeyh Ahmet adlı zaviyedarlar arzuahallerinde, Siristat köyünde bulunan bir göz değirmenin gallesi, vakfiyesi ile *suret-i defter* gereği zaviyenin vakfı olagelmışken aynı köydeki Siristat Camii'nin imamı Muhammet ile hatibi Ahmet ve vakfın mütevellisi Mahmut adlı kişiler köy sipahisi ile anlaşarak adı geçen değirmenin gelirinin yarısı "imam, hatip ve mütevellisi olduğumuz cami vakfıdır" diyerek hak iddia edince, vakfiye ve defter gereği hareket edilmesi emredilmişti⁴⁶. Bir değirmenin de zaviyenin vakfı olduğu buradan anlaşılmaktadır.

3.2.3. Vakıflar Konusunda Ortaya Çıkan Anlaşmazlıklar

Bozkır kadısına gönderilen 9-18 Eylül 1763 tarihli hükümde; Göçü nahiyesindeki Devletşah köyü ve gayriden 20.000 akçe zeamete mutasarrıf olan Ali, zeametlerinden Siristat köyünün mahsul ve rüsumunu almak isterken Derviş Musa zaviyedarı Mehmet'in, eskiden beri öşür ve resmi zaviye tarafından alınan bir kıta zemine kanaat etmeyip köyün diğer arazilerine de müdahale ettiğini belirtmişti. Defter-i mufassal ve icmal ile ruznamçe-i hümayuna müracaat olununca, Bozkır nahiyesi Siristat köyü 120 nefer reaya ve 11 zemin ile hasıl öşr-i galat ve salari tahtında kendüm ve şair yekün mea gayruhü 11.500 akçe ve bu köy tahtında bulunan zeminin Derviş Musa Zaviyesi hademesinin tasarrufunda *der karye-i hasıl anıl galle 91 akçe defter-i mufassalda* kayıtlı olduğuna değinilerek buna göre hareket edilmesi emredilmişti⁴⁷. Bir başka belgede ise anlaşmazlığın nedeni olarak Göynük Tarlası diye bilinen bir kıta tarladan bahsedilmişti⁴⁸. Bu bir kıta tarlayı 10 senedir timar sahibinin işgal ettiğinden bahsedilmesine rağmen zeamet sahibi Ali de Rumeli kazaskerinden aldığı ilamı gösterince ilam gereği hareket edil-

⁴⁴ AGA, 21 Ocak 1850 tarihli senet.

⁴⁵ Vakfın, Mart 1843'ten Mart 1844'e kadar olan muhasebesine göre 675 kuruş gelirine karşılık 360 kuruş masrafı vardı (AGA, 12 Mart 1846 tarihli berat).

⁴⁶ AGA, 30 Mayıs-8 Haziran 1719 tarihli ferman.

⁴⁷ BOA, AHK.KR.d 10: 74-1. Bir başka belgede ise Bozkır kazası 125 nefer ve 13 zemin olmak üzere 11.500 akçe zaimin ve yine köy tahtında bir zeminden 91 akçenin zaviyenin tasarrufunda olduğu kaydedilmiştir (BOA, AHK.KR.d 10: 254-3).

⁴⁸ BOA, AHK.KR.d 10: 218-3.

mesi emredilmişti⁴⁹. Siristat toprağında bulunan dört tarafı dağ, Mevat Çayırı ve pınar ile sınırlı olan Göynük Tarlası, vakfiye gereği zaviye arazisinden iken Ali adlı zaimin karışması üzerine 11-19 Haziran 1765'te zaviyenin tasarrufunda olduğu belirtilmişti⁵⁰.

Zaviyeye ait 91 akçelik geliri olan arazi, Göçü arazisi mutasarrıfı Abdullah tarafından Nureddin Çiftliği olarak adlandırılmış ise de vakfiyede bir kıta yer dendiği hatırlatılmıştır. Arazi konusundaki anlaşmazlığın esas nedeni bir kıta yerin ne kadar araziyi kapsadığıydı. Bir kıta yer bilrkişilere sorulunca *bir dönümden 10 dönüme kadar olan yerdir* cevabı alınmıştı⁵¹. Bu anlaşmazlığın bir sebebi de Göynük isimli bir köyden bahsedilmesidir. Halbuki Göynük ismiyle bir köy ve mezra yokken zaviyedar *karye-i Siristat el mezbur zaviye vakfı olmak üzere Göynük arazisi vardır* demiştir⁵². Bahsedilen anlaşmazlıklar daha sonraki yıllarda da devam edince Bozkır kadısı ve Beyşehir mütesellimine gönderilen 18-27 Temmuz 1776 tarihli hükmünde, Siristat köyündeki 91 akçelik zeminin zaviyeye ait olduğuna değinilerek herkesin kendine ait olanı tasarruf etmesi emredilmişti⁵³.

1584 yılına ait Siristat tahrir kaydı 1818 yılında tekrar yazılmış ve bu kayıt Ahmet Gedik Arşivinde tespit edilmiştir. İçindeki bilgiler 1584 tahririnin aynısı olmakla birlikte yukarıda bahsedilen anlaşmazlıkların çözümü için verilmiş olmalıdır. Zira bu tahrirde zaviyenin 91 akçelik geliri de yazılıdır⁵⁴.

Vakıf arazilerini şartlara aykırı şekilde tasarruf edenler olduğu zaman sorunların çözümü mahkemede halledilmeye çalışılmıştır. Bozkır kazası naibi Ali'nin verdiği müraselede, Bozkır kazası Siristat köyündeki Şeyh Musa Tekkesi'nin tekkenişini ve mütevellisi olan Ali bin Abdülahad ile Hoca köyünden Şeyh Seyyid Abdülkerim ibn el-Hac Abdülhalim Efendi adlı kişilerden Abdülkerim Efendi mahkemede, tekkenin vakıflarından Büyükçayır ve Kızılseki adlı yerler benim tasarrufumda olmasına rağmen benim elimde olması vâkıfın şartlarına aykırıdır deyip bu iki kıta yerden kendi rızasıyla feragat etti. Ciran Ali de durumu onaylayınca mahkemeden arazileri zapt etmesi için icazet ve mürasele mütevelliyeye verildi⁵⁵.

Bozkır kazası Siristat köyü sakinlerinden Abdülkerim bin Abdülbaki Bozkır mahkemesine gelerek Ciran Ali bin Abdülahad'dan şikayetçi olmuştur. Dava gerekçesi, Şeyh Musa evladından olması nedeniyle üzerine düşen geliri talep etmesine rağmen Ali'nin vermemesidir. Ancak anlaşmazlık

⁴⁹ BOA, AHK.KR.d 10: 97-2.

⁵⁰ BOA, AHK.KR.d 11: 38-2.

⁵¹ BOA, AHK.KR.d 10: 366-2; 380-1. Anlaşmazlığın kıta konusunda olduğu ile ilgili başka kayıtlar da vardır (BOA, AHK.KR.d 11: 40-1; BOA, AHK.KR.d 11: 46-1).

⁵² BOA, AHK.KR.d 11: 87-2. (17-26 Eylül 1765).

⁵³ BOA, AHK.KR.d 13: 295-2.

⁵⁴ AGA, Ekim 1818 tarihli tahrir kaydı.

⁵⁵ AGA, 10 Şubat 1784 tarihli mürasele kaydı.

Ali'ye sorulunca, “şart-ı vakıf ancak ekber evladına meşrut olub el-halite ekberiyet bana münhasıradır” demiştir. Bu konuda fikri sorulan ahali “ancak ekber evlad Ali nam kimesnedir ve Abdülkerim esgar evladdandır” deyince Abdülkerim’in isteği reddedilmiştir⁵⁶.

Vakfa ait gelirler, ilgisi olmayan kişiler tarafından ele geçirilmek istendiğinde vakfiyeye müracaat edilirdi. Vakıf evladından Musa, Abdülcemil, Abdünnasır, Abdülahad, Mehmet ve Ahmet zaviyenin zaviyedarlarıydı. Onlar arzuahallerinde, eskiden beri Siristat toprağında olan yerler, ataları Şeyh Musa'ya mülk olarak verilmişti. O, bu yerlerden elde edilen geliri, köydeki zaviyesinde zaviyedar olan neslinden gelen erkek çocuklarına, gelene geçene yemek yedirmek şartıyla vakfetmişti. Vâkıfın şartı gereği geliri, gelene geçene yedirip içirmek istediklerinde Hasan, Abdülkerim, Abdullah'ın bu geliri almaya çalıştıklarından emir talep edilmişti. Bu kişiler, vakıf evladından olmadıkların vakfiye gereği hareket edilmesi emredilmişti⁵⁷.

1849 mali yılı sonuna kadar, Konya meclisinden 345 kuruş bedelle aşarın toplanması görevi Şeyh Musa Zaviyesi'nin mütevellisi ve zaviyedarı olan Şeyh Ahmet'e verilmişti. Bu bedelin Konya Mal Sandığı'na teslim edilmesine kadar bu kişiden borç senedi alınmıştı. Bu işe kimsenin karışmaması ve tekraren öşür alınmaması için zabıtname verilmişti⁵⁸. Vakıfta görevli olanların farklı alanlarda görev ifa ettiğini gösteren zabıtname, aşar vergisinin toplanması konusunda kimsenin karışmaması, fazla vergi alınmaması gibi konuları içermekteydi.

Şeyh Musa Zaviyesi'nin bir yıllık⁵⁹ muhasebesi görülmüştü. Buna göre zaviyenin Siristat köyündeki zeminlerden elde ettiği öşür bedelinden 1.062 kuruş geliri vardı. Tekkenin tamirine 262 kuruş, maaş-ı muharrir⁶⁰ 80 kuruş, harc-ı muhasebeye⁶¹ 20 kuruş ve tevliyet hissesi ile fukaraya yedirip içirmek için 700 kuruş masraf yazılmıştı. Toplamda da 1.062 kuruş masrafı olan zaviyenin geliri *itam-ı taam-ı fukaraya* harcanmıştı. Bu dönemde zaviyenin görevlileri ise Musa ve Abdünnasır adlı kişilerdi⁶². Bu verilere göre, 1858 yılında vakfın gelirlerinin % 65,9'u mütevellisi hissesi ile fakirlere yemek yedirmeye, % 24,7'si tamire, % 9,4'ü de merkezden yapılan kesintilere ayrılmıştı.

⁵⁶ AGA, 14-23 Haziran 1790 tarihli ilam.

⁵⁷ AGA, 9-18 Haziran 1719 tarihli ferman.

⁵⁸ AGA, 22 Eylül 1849 tarihli zabıtname kaydı.

⁵⁹ 1858 Marti'ndan Şubat'ına kadar.

⁶⁰ Evkaf müdürlüğünde çalışan personelin maaşları maaş-ı muharrir adıyla her vakıftan alınan belli orandaki aidatlardan ödenirdi.

⁶¹ Yapılan muhasebe neticesi alınan bedeli ifade etmektedir.

⁶² BOA, EV.d 15622: 106.

Ali adlı zaimin Göynük ve Kızılseki adlı arazilerine Mehmet adlı kişi “benim vakfımdır” diye iddia etti. Mahallinde, Konya kadısı ve valisi huzurunda dava olunmasına rağmen bu araziler üzerinde iddiaya devam ettiğinden ferman talep edilmişti. 15 Eylül 1765’te, Şeyh Musa Zaviyesi ve Göynük Tarlası denilen bir kıta arazi, *evladiyet ve meşrutiyet* üzere Şeyh Mehmet’e tevcih olunmuştu. Siristat köyünden 11.500 akçe ve Siristat sınırındaki Kızılseki isimli zeminden *hasıl-ı bedel-i öşr* olarak yıllık 10 akçe ile zaviye hademesi tasarrufundaki zeminin 91 akçe olduğu yazılmıştı. Arza verilen cevapta, Göynük ismiyle bir köy ya da mezra kaydı olmadığı belirtilerek defter-i icmalde Göçi nahiyesine tabi Devletşah köyünün müştereken tevcih olunduğu belirtilmişti. Devletşah köyü, Ali ve Abdullah adlı kişilerin tasarrufundaydı. Bu kişiler zaviyeye ait olan toprağın Devletşah köyüne ait olup Nureddin Çiftliği adıyla bilindiğini ifade ederek kendilerine verilmesini istedi ama bu talep reddedildi⁶³. Konya mahkemesinde de görülen davada, Göynük isimli yer için zaviyedar vakfiyeyi, zaim ise elindeki belgeyi kanıt olarak göstermiştir. Ancak belgede bu arazinin Devletşah’ta olduğuna değinilmıştır. 7-16 Kasım 1763’te timarda oturanlardan 11 kişiye sorulunca, onlar da bu mevkide bulunan tarlalardan “10 dönümü zaviyeye, geri kalanı ise timar sahibine aittir”⁶⁴ demişlerdi.

Karaman valisi ve Bozkır kadısına gönderilen emirde, Şeyh Musa Zaviyesi’nin nüsfa babasıyla birlikte zaviyedar olan Mehmed bin Abdülbasır arzuhalinde, köy toprağında bulunan dört etrafı dağ, çayır ve su pınarı ile sınırlı *Göynük Tarlası* olarak bilinen arazi, elimde olan atik vakfiye gereği zaviye arazisidir. Timar sahibi Ali Ağa davasında *vakfiyede tahrir olunmayıp kıta zikrolunduğunu iddia eder*, kıta 10 dönüm olduğundan vakfın arazisi 10 dönümdür diyerek diğer arazileri zapt ettiğine değinir. Daha önce mahkemelerden alınan belgeler gündeme gelmesine rağmen Ali, bu araziye karışmaması konusunda tembih edilmiştir⁶⁵.

Vakıf arazisi olan Göynük mezarası arazisinden elde edilen 2.500 kuruşluk vakıf mahsulü ambara konulmuştu. Vakfiyesinde de kayıtlı olan Siristat köyündeki değirmeni aynı köy sipahileri ile Akçapınar sipahileri birlikte hareket ederek zapt etmişlerdi. Bunlara güç yetirilemediğinden *ahkak-ı hak*

⁶³ BOA, C.EV 24694.

⁶⁴ BOA, C.EV 22979.

⁶⁵ AGA, 22-31 Mayıs 1765 tarihli ferman kaydı. Şeyh Musa Zaviyesi zaviyedarı Şeyh Mehmet, zeamet sahibi Ali’nin zaviye hademelerinin tasarrufunda olan Siristat köyündeki bir zemini fuzuli zapt ettiğinden bahsetmiş; zeamet sahibi ise arazi, beratımıza dahil Devletşah köyü arazisinde ve Nureddin Çiftliği diye bilinir demiştir. Siristat tahtında 91 akçe Derviş Musa Zaviyesine tahrir edilirken diğer araziler zaim tarafına kayıt olunmuştur (AGA, 1-10 Haziran 1765 tarihli ferman). Üsküdar mahkemesinde görülen davada Ali, bu araziye karışmaması konusunda uyarılmıştır (AGA, 29 Mayıs 1765 tarihli ilam).

olunmak için emir istenince, vakfiyesinde varsa ona göre hareket edilmesi için emir verilmişti⁶⁶.

SONUÇ

Konya ilinin Bozkır ilçe merkezinde, eski adıyla Siristat'ta, bulunan Şeyh Musa Zaviyesi'ne ait bir bina günümüze ulaşmamıştır. Ancak elimizde bu vakıf hakkında bilgi veren belgeler vardır. Bu verilere göre, 1336'lı yıllarda Bozkır ve çevresine Türk-İslam damgasının vurulmasını sağlayan Şeyh Musa, bölgeyi şenlendiren önderlerden biriydi.

Vakfiyesine göre Karamanoğlu İbrahim Bey, yaptırdığı zaviyeyi Şeyh Musa ile çocuklarına bırakırken, bazı yerleri de Şeyh Musa'ya mülk olarak verdi. Şeyh Musa da bu mülkleri zaviyeye vakfederek bunların kullanılmasını kendi neslinden gelen erkek çocuklara bıraktı. Bu sayede aile içinde tutulan mülkler, hem aileyi bir arada tuttu hem de aile fertlerine iş imkanı sağladı.

Karamanoğulları döneminde kurulan vakıf, aynı şartlarla Osmanlılar döneminde de devam etti. Zira Türk devletlerinde vakıfların devamlılığına önem verilirdi. Vakıflar, sosyal hayattaki bazı ihtiyaçların karşılanmasında önemli rol oynardı. İhtiyaç sahipleri ile yolcuların yeme içme ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanırdı.

Şeyh Musa, çocuklarına bıraktığı yerlerin istifadesini öncelikle erkek çocuklarından yaşça büyük olanlara verilmesini istedi. Bu nitelik, aile fertleri arasında vakfın istifadesinde kimin öncelikli olduğunu göstermekteydi. Bu konuda ortaya çıkan anlaşmazlıklar ise vakfiyeye göre çözülmeye çalışıldı.

Bu araştırma, şahısların elindeki arşiv malzemelerinin ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. Zira arşivde tespit edilememesine rağmen şahıs elinde bulunan bazı kayıtlar, oldukça önemli bilgiler vermiştir. Ancak kişilerde bulunan belgelerin alınıp ilim alemine sunulması kolay bir iş değildir. Çünkü insanlar, Osmanlıca belgenin bir fotokopisi istenildiğinde, kendilerinden hazinenin yerini gösteren bir pusulanın alındığı şeklinde değerlendirmeler yaptığından, belgenin görülmesi hayli zorlaşabilmektedir. Bu nedenle insanlara tarihi bir hakikatin ortaya çıkarılması adına, bu belgelerin önemi iyi anlatılırsa insanımızın yardımseverliği de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

⁶⁶ AGA, 11-20 Temmuz 1764 tarihli ferman.

BİBLİYOGRAFYA

I. Arşiv Kaynakları

-A. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

-1. Belge Tasnifleri

-1.1. Cevdet Evkaf (C.EV): 22979, 24694.

-2. Defter Tasnifleri

-2.1. Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Karaman Ahkam Defterleri (AHK.KR.d) 3, 10, 11, 13, 18.

-2.2. Evkaf Defterleri (EV.d): 15622.

-2.3. Kamil Kepeci Tasnifi Defterleri (KK.d): 2592.

-2.4. Nüfus Defterleri (NFS.d): 3310.

-2.5. Tapu Tahrir Defterleri (TT.d): 40, 399, 455.

-B. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

-1. Vakfiyeler ve Defterler

-581/1: 232, sıra: 231.

2179, 3146.

-2. Hurufat Defterleri (HD)

-539, 540, 541, 543, 1074, 1075, 1078, 1079/2, 1097, 1133, 1141, 1158.

C. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi (TKGMA)

137.

-D. Ahmet Gedik Arşivinden Alınan Belgeler (AGA)

-Evâil-i M 737/ 10-19 Ağustos 1336 Tarihli Vakfiye Sûreti.

-25 Muharrem 983/6 Mayıs 1575 tarihli berat kaydı

-Evasıt-ı Receb 1131/30 Mayıs- 8 Haziran 1719 tarihli ferman.

-Evahir-i Receb 1131/9-18 Haziran 1719 tarihli ferman.

-21 Safer 1188/3 Mayıs 1774 tarihli berat kaydı.

-Evasıt-ı Muharrem 1174/23 Ağustos-1 Eylül 1760 tarihli ferman.

-Evasıt-ı Zilkade 1175/3-12 Haziran 1762 tarihli ferman.

-Evasıt-ı Muharrem 1178/11-20 Temmuz 1764 tarihli ferman.

-Evail-i Zilhicce 1178/22-31 Mayıs 1765 tarihli ferman.

-8 Zilhicce 1178/29 Mayıs 1765 tarihli ilam.

-Evasıt-ı Zilhicce 1178/1-10 Haziran 1765 tarihli ferman.

-Evasıt-ı Revvel 1090/22 Nisan- 1 Mayıs 1679 tarihli ferman.

-18 Rebiil-evvel 1198/10 Şubat 1784 tarihli mürasele kaydı.

-Evail-i Şevval 1204/14-23 Haziran 1790 tarihli ilam.

-Evasıt-ı Cümadiyelahir 1205/15-24 Şubat 1791 tarihli ferman

-14 Cümadiyelahir 1222/19 Ağustos 1807 tarihli berat kaydı.

-12 Şaban 1223/3 Ekim 1808 tarihli berat kaydı.

-Zilhicce 1233/Ekim 1818 tarihli tahrir kaydı.

-7 Receb 1247/12 Aralık 1831 tarihli berat kaydı.

-3 Cevvel 1257/23 Haziran 1841 tarihli berat kaydı.

-14 Revvel 1262/12 Mart 1846 tarihli berat kaydı.

-5 Za 1265/22 Eylül 1849 tarihli zabıtname.

-7 Revvel 1266/21 Ocak 1850 tarihli senet kaydı.

II. Kitaplar, Tezler ve Makaleler

-Ahmet Eflâki (1954). *Âriflerin Menkıbeleri II*, (Çev. Tahsin Yazıcı), Ankara.

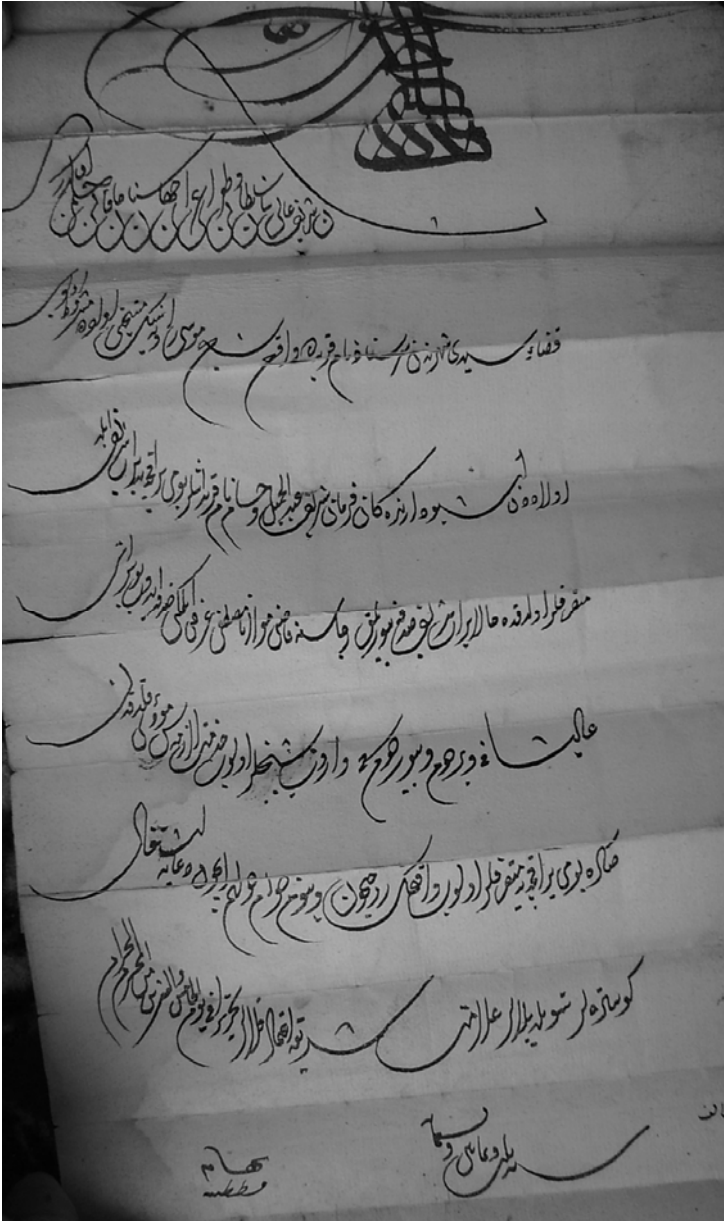
- Aköz, Alaaddin (2005). Karamanoğlu II. İbrahim Beyin Osmanlı Sultanı II. Murad'a Vermiş Olduğu Ahidnâme, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 18, Konya, s. 159-178.
- Aköz, Alaaddin (2007). XVI. Yüzyılın Başlarında Bozkır Nahiyesinde Yerleşme Nüfus ve Üretim, *Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu 2006*, Konya, s. 67-86.
- Coşkun, Fahri (1996). 888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çiftçioglu, İsmail (2001). *Vakfiyelere ve Tahrir Defterlerine Göre Karamanlı Eğitim-Öğretim Müesseseleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- Erdoğan, M. Akif (1992). Seydişehir Seydi Harun Külliyesi Vakıfları Üzerine Bir Araştırma, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 7, s. 81-132.
- Erdoğan, M. Akif (2003). Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar-II-, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII, S. 2, s. 99-140.
- Erdoğan, M. Akif (2004). *Beyşehir Sancağının 1584 Tarihli Nüfus Sayımı (Beyşehir, Seydişehir, Bozkır)*, İzmir.
- Halil Edhem (1329). Karaman Oğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûka, *TOEM*, S. 11, İstanbul, s. 699-711.
- Halil Edhem (1330). Karaman Oğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûka, *TOEM*, S. 13, İstanbul, s. 821-836.
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1997). *Âbideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*. Ankara.
- Ocak, A.Y.-Farûkî, S. (1997). Zâviye, *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, Eskişehir, s. 468-476.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul.
- Tekindağ, Şehabettin (1997). Karamanlılar, *İslâm Ansiklopedisi*, VI, Eskişehir, s. 316-330.
- Uzluk, F. Nafiz (1958). *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*. Ankara.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1984). *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1995). Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmaretı Vakfiyesi, *Belleten*, I, S. 1, II. Baskı, Ankara, s. 56-144.

Belge 1: Şeyh Musa Zaviyesi'ne Ait Vakfiye⁶⁷

⁶⁷ Vakfiyenin görüntüsü rahmetli Ahmet Gedik'ten alınmıştır.

Belge 2: 1575 Tarihli Berat Kaydı⁶⁸

⁶⁸ AGA, 6 Mayıs 1575 tarihli berat kaydı.

